

Valsheidsdelicten

Leo van Osch
Geertjan van Oosten
 redactieleden

Wie aan 'vals en recht' denkt, denkt aan strafrecht. Leo van Osch en Geertjan van Oosten verdiepten zich in de slimme medeburger en stuitten op de nog slimmere rechter. Een excursie naar de wereld van meined, valsemunterij, valsheid in geschrifte en diners op kosten van de uitbater.

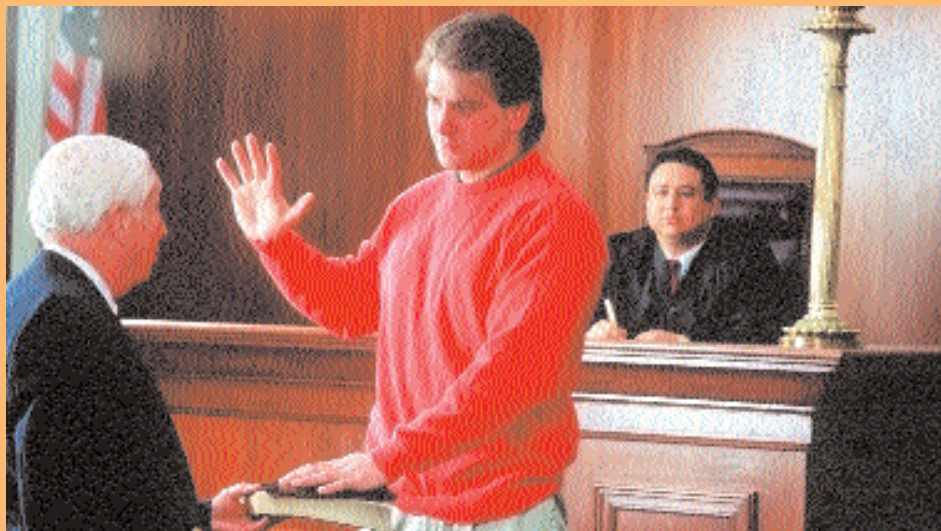

Foto: Benelux Press

Meined

Meined is al sinds mensenheugenis een zwaar vergrijp. Werd in de Middeleeuwen de meinedige de hand afgehakt, nu wordt de getuige tevoren nog eens voorgehouden dat hij de waarheid moet spreken en de zaak niet mooier moet maken. Als de getuige dat niet doet dan wordt daar, zoals een rechter laatst zei 'in dit huis zwaar aan getild'. In vergelijking met de vroegere eeuwen valt dat nog mee.

In het strafproces verzoekt de vaak al enige tijd op zijn stoel heen en weer schuivende officier de rechter een proces-verbaal van meined te laten opmaken. In de civiele praktijk komt het neer op een druk op de knop op het bureaublad van de rechter, waarmee een voor de getuige op dat

moment nog onbekend mechanisme in werking treedt: er valt een ongemakkelijke stilte in afwachting van de opgetrommelde parketwachter, die de getuige beleefd vraagt hem te volgen naar de catacomben van het gerechtsgebouw, gevolgd door een twee- à driedaags verblijf in een politiecel. De gemiddelde getuige kiest dan eieren voor zijn geld, zo leert de praktijk. Anders volgt, veel later, standaard de eis – bij bewezenverklaring uiteraard – een veroordeling tot ten minste drie maanden gevangenisstraf.

De vraag rijst of de toverformule die de rechter de getuige voorhoudt wel tot de getuigen doordringt. Verlangd wordt dat hij de waarheid, de gehele waarheid en niets dan de waarheid vertelt. Dat impliceert niet alleen dat de waarheid volledig zal moeten zijn, maar ook dat de *gehele* verklaring van de getuige klopt, al is niet uit te sluiten, aldus de Hoge Raad,¹ dat een verklaring die slechts op een relatief onbelangrijk deel als meinedig moet worden bestempeld, toch de toets der kritiek kan doorstaan.

Mag een getuige zwijgen waar spreken plicht is? De toverformule lijkt in te houden dat hij niets dan de waarheid mag verklaren en daar lijkt dus onder begrepen dat hij geen deel van de waarheid voor zich mag

De advocaat die met dichtgeknepen billen in de zaal zit wetend dat zijn getuige de waarheid geweld aandoet, loopt het risico van vervolging via de deelnemingsartikelen

Ook valsemunters zullen de nodige voorbereidingen hebben getroffen, nu de kenmerken van de euro nog niet zo bekend zijn

houden. Anderzijds kan gezegd worden dat wie niets verklaart ook niets fouts kan verklaren.

De advocaat die met dichtgeknepen billen in de zaal zit in de wetenschap dat 'zijn' getuige het niet zo nauw zal gaan nemen met de waarheid loopt natuurlijk zelf ook het risico om via de deelnemingsartikelen vervolgd te worden.²

Bij uitlokking van meeneed is het van algemene bekendheid, aldus de Hoge Raad,³ dat de beoogde getuige onder ede zal worden gehoord. Je kunt je er niet op beroepen dat je weliswaar wist dat hij zou liegen maar niet dat hij onder ede zou gaan liegen. Wie de *belofte* heeft afgelegd en niet de waarheid spreekt kan desondanks worden vervolgd en veroordeeld wegens 'het onder ede opzettelijk afleggen van een valse verklaring'.⁴

Vermeldenswaard is nog de uitspraak in een zaak waarin drie verdachten over en weer als getuigen in elkaars zaak werden gehoord en prompt alledrie als verdachten van meeneed werden aangehouden. In hoger beroep weigerden twee van de drie getuigen een verklaring af te leggen met het argument dat zij het OM hadden gevraagd om te garanderen dat zij niet wederom zouden worden vervolgd wegens meeneed, een garantie die het OM niet had willen afgeven. Er werd in cassatie geklaagd over het feit dat bedoelde weige-

ring had moeten leiden tot niet-ontvankelijkheid van het OM, maar dat beroep werd door de Hoge Raad verworpen.⁵

Valsemunterij

Niet alleen de burgers van de eurolanden worden voorbereid op de komst van ons gemeenschappelijk betaalmiddel. Ook valsemunters zullen inmiddels ongetwijfeld de nodige voorbereidingen hebben getroffen, zeker nu in de beginperiode eenieder nog niet zo vertrouwd is met de kenmerken van de euro. Alle eurobiljetten zijn voorzien van een watermerk, een veiligheidsdraad en doorzichtregister. Door het biljet aan de voorzijde te kantelen wordt een afbeelding in een zogenaamd foliehologram zichtbaar. Door het biljet aan de achterzijde te kantelen worden twee kleuren inkt zichtbaar. Daarnaast zijn er nog zogenaamde kassierskenmerken, zo worden onder ultraviolet

Foto: ANP

licht onder andere papiervezeltjes zichtbaar in de kleuren rood, blauw en groen.

Op de vroegere bankbiljetten (en nu nog het biljet van f 50) stond de bekende tekst: hij die muntspeciën of munt of bankbiljetten namaakt of vervalst met het oogmerk om die muntspeciën of munt of bankbiljetten als echt en onvervalst uit te geven of te doen uitgeven, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste 9 jaar of een geldboete van de 5^e categorie. Op de huidige biljetten van f 10, f 25, f 100 en f 1000 staat dat in gecomprimeerde vorm: de namaker of vervalsers wordt gestraft.

Uitgeven van bankbiljetten is niet alleen het uitgeven ten eigen bate. Ook het distribueren valt daaronder.⁶ Zelfs iemand die, betrokken bij een autotransactie, de kopende partij vanuit het handschoenenkastje een envelop met valse bankbiljetten aanreikt, wordt als uitgever gezien.⁷

In de marge kan nog het licht komische geval worden genoteerd van de man die een kleurenkopieerapparaat nodig had om vals geld te kunnen maken.⁸ Zelf wilde hij zijn vingers niet branden aan de diefstal maar wel vond hij twee anderen bereid om – tegen beloning uiteraard – het klusje te klaren. Delegeren heeft zo zijn prijs, want de twee kwamen terug met een zwartwitkopieerapparaat. De rechtsvraag betrof de vraag of de verdachte kon profiteren van het geklungel van zijn kompanen. Neen, zo luidde het oordeel van de Hoge Raad, er is sprake van opzettelijk uitlokken van een gekwalificeerde diefstal en het deed niet terzake of de dieven de verkeerde machine hadden meegenomen. Dat zou alleen anders zijn, aldus de A-G, indien aan de kleurenkopieermachine een kaartje had gehangen met de tekst 'Let op, dit is het apparaat dat u vannacht moet stelen'.⁹ Mooi is natuurlijk het geval waarbij een meinedige verklaring werd afgelegd in een valsemunterijzaak.¹⁰ De verdachte had een verklaring afgelegd op het politiebureau

maar ter zitting bleek de goede man te lijden aan een acute vorm van geheugenverlies en verklaarde doodleuk nooit op dat politiebureau te zijn geweest. Procesverbaal werd opgemaakt, getuige afgevoerd en, ten tweede male door dezelfde politiemans gehoord, gaf hij toe dat hij inderdaad meined had gepleegd. Hier betrof de rechtsvraag de kwestie of de meinedige getuige bij het tweede politieverhoor wellicht door een raadsman had moeten worden bijgestaan. Neen, was het antwoord van de Hoge Raad.

Postzegels

Voor de filatelisten onder ons heeft art. 216 Sr nog een aardige uitspraak opgeleverd. Een voor postzegelverzamelaars interessante zegel is de koetjeszegel uit 1974. Eén van de monopolisten op de Nederland-albums, Davo, drukte op haar supplement van 1974 naast de enkele zegel ook de doorloper af, in filatelistische termen aangeduid als de 'doorloper dubbele koeien'. Daar hadden de verzamelaars niet op gerekend. Een run op de postkantoren leverde niets op want de desbetreffende zegel was niet meer verkrijgbaar met als gevolg dat de waarde van de zegel omhoog vloog en tot op de dag van vandaag enkele tientjes bedraagt.¹¹

Een gat in de markt, dachten enkele vervalsers en ze maakten een partijtje aan van 160.000 zegels, een handelswaarde vertegenwoordigend van 4 miljoen gulden. Dat loonde niet, ze werden aangehouden en de partij werd vernietigd (vandaar dat

de zegel nog steeds duur is). In rechte bleek dat zowel de rechtbank als het hof van oordeel was dat de vervalsers vrijgesproken dienden te worden. Bij de vervalsing hadden de daders niet het oogmerk gehad om de zegel als ordinaire frankeerzegel te gebruiken, maar om die in filatelistische kringen aan de man te brengen. Rechtbank en hof oordeelden dan ook dat het in art. 216 lid 1 Sr vereiste oogmerk om die zegel als echt en vervalst te doen gebruiken zag op de oorspronkelijke bestemming als frankeerzegel en niet op de bestemming als handelsobject. De Hoge Raad oordeelde echter dat het gebruik ruimer moest worden gezien en dat betekende dat gedragingen van de verdachten alsnog strafbaar werden geacht.¹²

Een gat in de markt, dachten enkele vervalsers, en maakten een partijtje aan van 160.000 zegels

Valse stempels en merken

Een merk is een teken dat op een voorwerp is aangebracht, om het op die manier van andere te onderscheiden. In art. 219 Sr worden de van overheidswege in het handelsverkeer gebruikte stempels en merken beschermd. Vervalsing is strafbaar als die vervalsing plaatsvindt met het oogmerk om de van een stempel voorziene goederen te gebruiken alsof de daarop geplaatste merken echt en onvervalst waren. Dat gaat ook op voor het tatoeëren van varkensoren. Zo is in de oorlogsjaren een arrest gewezen in een zaak waarbij een varken weliswaar was voorzien van een tatoeëringmerk in de vorm van een N met daaromheen een O-vormig stempel, maar het teken miste twee letters ter aanduiding van het district van de varkenscentrale waarbinnen dat merk was aangebracht. Dat

was geen vals merk volgens de Hoge Raad, want er was slechts een deel van het merk aangebracht.¹³

Ook een autochassisnummer is een merkteken in de zin van art. 219 Sr.¹⁴ De verdachte had een Mercedes voorzien van een slotplaat met daarop het chassisnummer uit een andere Mercedes, maar werd vrijgesproken door het hof omdat het hof niet bewezen achtte dat een chassisnummer een merk is dat van overheidswege op goederen of hun verpakking wordt geplaatst. Dat kwam de omkat-business bepaald niet slecht uit. Het OM ging in cassatie en de Hoge Raad oordeelde enerzijds dat het chassisnummer wel degelijk was aan te merken als een merk in de zin

van art. 219 Sr en anderzijds dat een zodanig merk krachtens wettelijke voorschriften moet worden geplaatst.¹⁵ De opvatting van het hof dat het merk van overheidswege moet worden geplaatst vond geen steun.

De A-G gaf een keurige indeling in groepen van gevallen: een merkteken wordt aangebracht krachtens wettelijk voorschrift en door een overheidsfunctionaris, bijvoorbeeld een vleeskeuringstempel;¹⁶ het aanbrengen van zo'n teken geschiedt door een particulier, bijvoorbeeld door een autofabrikant die een chassisnummer inslaat, maar de aanwezigheid van zo'n merkteken is wettelijk verplicht; het aanbrengen van zo'n merkteken geschiedt door een particulier en er is ook geen enkele wettelijke bepaling die de aanwezigheid vereist. Volgens de A-G vallen zowel de groepen 1 en 2 onder art. 219 Sr.

LAATSTE BIJZONDERE ZAAK:

De Eetpiraat

Van Merwijk: 'Mijn cliënt eet eerst in Alkmaar en dan weer in Den Haag, hij heeft zestien openstaande zaken in verschillende arrondissementen' (foto: Chris van Houts)

Valsheid in geschrifte

Over art. 225 Sr. is al zoveel geschreven dat we daar kort over kunnen zijn. Inmiddels zijn zo'n beetje alle verschijningsvormen van lettertekens als geschrift aangemerkt in de zin van art. 225 Sr, daaronder te begrijpen diagschrijven van tachografen, zegelboekjes en computerbestanden. Beperken we ons tot een uitspraak die betrekking heeft op ons eigen vakgebied: een advocaat die werd verdacht van het plegen van valsheid in een authentieke akte (art. 227 Sr). Wat was het geval: een advocaat had voor een cliënte met haar toestemming, doch overigens zonder uitdrukkelijke machtiging, een klaagschrift ingediend. Kennelijk was ze daarbij aanwezig. Het was de bedoeling dat zij zelf een tweetal andere klaagschriften die zij bij zich had zou indienen, maar omdat de advocaat constateerde dat zijn cliënte door de andere klagers niet was gemachtigd, had hij zelf maar het voortouw genomen, aldus luidde de verklaring van de verdachte advocaat. De Hoge Raad oordeelde dat de verdachte in zijn kwaliteit van advocaat in strijd met de waarheid bij het indienen van de klaagschriften had opgenomen dat hij tot indiening was gemachtigd.¹⁷

Terzijde: indien een andere advocaat de in deze kwestie verdachte advocaat opdracht had gegeven zou dat anders komen te liggen Alleen een volmacht die aan een advocaat is gegeven door een andere advocaat mag worden overgenomen alsof die aan hem is gegeven.¹⁸

Eetpiraterij

De horeca is uit verbintenisrechtelijk oogpunt een riskante bedrijfstak. In welke branche bestaat immers nog meer een stilzwijgende afspraak tussen een aanbieder en een volstrekt onbekende vrager dat eerst al het gebodene ten volle onomkeerbaar tot zich mag worden genomen en dat daarna pas over een tegenprestatie wordt begonnen? Het wordt niet als goed gastheerschap beschouwd om eerst inzage te verlangen in de draagkracht en het betalingsgedrag van de gast alvorens het aperitief te serveren. Slechts in de fastfoodwereld en op drukke

Jan Pieter Nepveu freelance journalist

In dit themanummer sluiten we de rubriek De bijzondere zaak af, die sinds maart 2000 dit blad sierde. Jan Pieter Nepveu vraagt nog eenmaal een advocaat naar zijn bijzondere voorvallen. De serie wordt afgesloten door Bastiaan van Merwijk (29), die als raio een advocatenstage loopt. Hij heeft eigen ideeën over de eetpiraat.

Eetpiraten worden doorgaans beschuldigd van oplichting (het aannemen van een valse naam of hoedanigheid, art. 326 Sr), terwijl het in feite flessentrekkers zijn (ze maken er een gewoonte van spullen te kopen zonder te betalen, art. 326a Sr). Dit zegt Bastiaan van Merwijk.

Van Merwijk heeft in Amsterdam genoeg grote strafzaken – moord, liquidatie, cocaïnehandel – maar eenvoudige eetpiraten vergeet hij niet. Cliënt meneer B. eet en drinkt al twaalf jaar in restaurants zonder te betalen. Hem werden voor de politierechter in Amsterdam zes gevallen van eetpiraterij ten laste gelegd. Bij een Chinees had hij bijvoorbeeld na een biertje met jonge jenever genoten van tomatensoep, babi pangang en nasi, en zo waren er nog vijf andere gevallen. Betalen deed hij niet, daar doet hij niet geheimzinnig over.

De officier van justitie beschuldigde B. van oplichting. Ten onrechte, vond Van Merwijk. Van Merwijk hield een pleidooi van een uur, zwaaiend met arresten en documenten. 'Meneer B. is gewoon een flessentrekker, en dat is hij al tijden. Hij heeft een hoop problemen en van tijd tot tijd gaat hij aan de zuip. Dan is hij twee weken eventjes helemaal van de wereld en dan doet hij dit soort dingen.' Het strafartikel voor oplichting is volgens Van Merwijk expliciet niet geschreven voor flessentrekkers. 'Je kunt er de wetsgeschiedenis op naslaan, het is niet bedoeld om de enkele koper die zich voordoet als iemand die kan betalen te straffen.' De politierechter verklaarde desondanks meneer B. schuldig aan oplichting en volgde aldus de Hoge Raad, die in een vergelijkbaar geval iets soortgelijks had bepaald (Zie over deze 'Groningse eetpiraat' *Advocatenblad* 2000-23, p. 982). Wie in een restaurant eten en drinken bestelt zonder te betalen, zou de valse hoedanigheid aannemen van een persoon die tegen betaling in een restaurant consumpties wil gebruiken, en is zodoende een oplichter.

Van Marwijk heeft zijn bedenkingen want op deze manier kan vrijwel elke wanprestatie onder het strafrecht gebracht worden. 'Het risico zit er in dat in alle civiele zaken de politie als deurwaarder moet gaan optreden.'

Waarom wordt eetpiraten dan toch steeds oplichting ten laste gelegd? Van Merwijk zoekt de oorzaak in een ondoelmatig systeem bij justitie. Om een gewoonte te kunnen aantonen, zou justitie de gegevens van een eetpiraat moeten bijhouden. 'Maar het is lastig een dossier te vormen. B. eet bijvoorbeeld eerst in Alkmaar en dan weer in Den Haag. Hij heeft zestien openstaande zaken in verschillende arrondissementen.'

Van Merwijk heeft als raio eerder al op het Openbaar Ministerie gewerkt en begrijpt daardoor de problemen die parketten ondervinden als ze zaken van elkaar willen overnemen. 'Overnemen is administratief een hels karwei, zodat de officier denkt: waar zou ik het eigenlijk voor doen?' zegt Van Merwijk. 'Ik vind dat een officier actie van een advocaat mag verwachten en heb negen parketten aangeschreven, maar het ene parket reageerde door de zaak te seponeren, en een paar anderen zeiden dat de zaak een keer op zitting komt. Teleurstellend, want niemand pakte de brieven op in de zin zoals ik ze bedoeld had: schraap de dagvaardingen bij elkaar en maak er één dossier van.'

hoofdstedelijke terrassen is het gebruikelijk om beide prestaties nagenoeg gelijktijdig te verrichten. Hoewel het financiële risico voor de uitbater meestal wel te overzien is, zal dit niet altijd het geval zijn. Zo vertelde een bevriende restaurateur eens dat er kleine paniek uitbreekt indien een gast het bestaat om een enkele duizenden gulden kostende, zeer prestigieuze wijn van de showkaart te bestellen. Dan rijzen twee pijnlijke vragen: heeft die kerel wel voldoende centen bij zich?, en: gaat hij hem niet terugsturen?

Heeft die kerel wel voldoende centen bij zich? En: Gaat hij die fles wijn van een paar duizend gulden niet terugsturen?

Bij iedere restaurantbezoeker moet ook wel eens de gedachte zijn opgekomen om stiekem te vertrekken zonder de rekening af te wachten. Dit bijvoorbeeld na gerezen irritatie over de verhouding tussen de kwaliteit van het gebodene en de prijs die daarvoor wordt gevraagd, dan wel de servicegerichtheid van het bedienend personeel. Deze wens kan dan nog worden versterkt indien men enkele malen tevergeefs heeft getracht een ober bereid te vinden de rekening op te maken en men slechts wordt geconfronteerd met ontwijkende blikken of met klassieke one-liners als 'mijn collega komt zo bij u' of met het – vooral bij de op foaien jagende kelners van het Toekan-imperium populaire – adagium 'dit is helaas niet mijn wijk, mijnheer'. Het zal wellicht mede om die reden zijn dat de zaak tegen de 'Groninger eetpiraat' (zie ook kader) wel wat begripvol gegniffel oopriep.

Hoewel men bij de klassieke oplichter in eerst instantie niet zal denken aan een hongerige lekkerbek die tracht platzak zijn behoeften te bevredigen, is het juist deze copieus dinerende Van der H. (in diverse krantenberichten werd zijn wijnkennis geroemd) geweest die de reikwijdte van het oplichtingsmiddel 'valse hoedanigheid' heeft doen uitbreiden.

Bij het oplichtingsmiddel 'aannemen van een valse hoedanigheid' werd oorspronkelijk gedacht aan het doen voorkomen dat men een bepaald beroep of een bepaalde

functie uitoefende. Kan nu worden gezegd dat ook diegene die de valse hoedanigheid aanneemt van een persoon die tegen betaling in een restaurant een maaltijd en andere consumpties wilde gebruiken zich aan oplichting schuldig maakt? De Hoge Raad had reeds overwogen dat 'de enkele omstandigheid dat men zich in strijd met de waarheid voordoet als een koper die van plan en in staat is de koopprijs te betalen, niet het aannemen van een valse hoedanigheid oplevert'.¹⁹

De politierechter had de verdachte vrijgesproken, omdat volgens hem het zich voordoen als iemand die tegen betaling in een restaurant een maaltijd wil nuttigen, niet kan worden beschouwd als het aannemen van een valse hoedanigheid in de zin van art. 326 Sr. Het hof oordeelde echter anders en Van der H. werd veroordeeld tot drie weken voorwaardelijke gevangenisstraf en een geldboete van vierhonderdvijftig gulden.

Het patroon bij normaal restaurantbezoek houdt immers in dat de bezoeker bestelt en consumeert en pas bij vertrek betaalt. Iemand die zich als normale restaurantbezoeker gedraagt, maar bij de bestelling al weet dat hij niet zal betalen, neemt daarom een valse hoedanigheid in de betekenis van art. 326 Sr aan, aldus de Hoge Raad.²⁰ Dat over deze materie ook heel anders gedacht kan worden bewijst het interview met Van Merwijk (zie kader).

Het moet dan wel vaststaan dat de dader wel al bij het bestellen niet van plan is uiteindelijk te betalen. Het is dan ook wellicht verstandig dat de eetpiraat in spe niet bevestigend zal antwoorden op de vraag of 'alles naar wens is', opdat hij een wanprestatie-verweer niet reeds prijsgeeft. Hiermee ontkomt hij wellicht aan strafvervolgning en roept hij slechts een civielrechtelijk geschil – behoudens voor zover een assertieve restauranthouders hem geen afwasborstel in de handen duwt – in het leven.

- 1 HR 12 maart 1923, W 11 062
- 2 HR 10 maart 1992, NJ 1992, 581
- 3 HR 1 maart 1983, NJ 1983, 518
- 4 HR 2 maart 1982, NJ 1982, 462
- 5 HR 24 maart 1998, NJ 1998, 748
- 6 HR 18 februari 1986, NJ 1986, 662
- 7 HR 10 oktober 1995, NJ 1996, 128
- 8 Een daarvoor geschikt apparaat is de Xerox Docucolour 100 met een prijskaartje van iets meer dan een miljoen gulden, maar, zo moet je maar denken: als het een beetje wil verdient het apparaat zichzelf terug.
Bron: NRC Handelsblad 8 maart 2001
- 9 HR 29 april 1997, NJ 1997, 654
- 10 HR 8 juni 1993, NJ 1993, 716
- 11 Volgens de NVPH-catalogus is de waarde f 50,00 (postfris)
- 12 HR 1 mei 1984, NJ 1984, 755
- 13 HR 10 juni 1940, NJ 1940, 842
- 14 HR 11 oktober 1983, NJ 1984, 111
- 15 Te weten op grond van art. 66 aanhef onder i van VWR.
- 16 HR 27 april 1982, NJ 1982, 638
- 17 HR 15 januari 1991, NJ 1991, 612
- 18 HR 17 maart 1987, NJ 1987, 852
- 19 HR 14 mei 1991, NJ 1991, 750 m.nt. ThWvV
- 20 Vgl. de noot van De Hullu onder NJ 1998, 497